

Mlýnský rybník

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

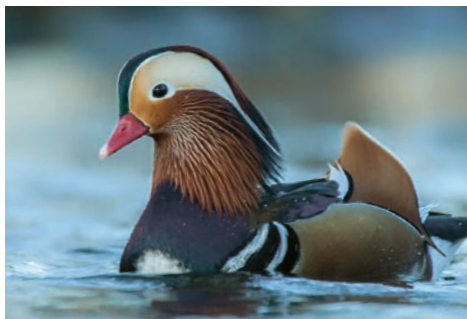
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Mlýnský rybník byl jedním ze dvou obranných rybníků zdejšího středověkého hradu. Zatímco v místě toho druhého, Lázeňského, je dnes louka, sportoviště nebo domy, „Mlejňák“ dodnes zaujímá původní plochu. Jak název napovídá, stával u něj mlýn. Uprostřed hráze z rybníka vytékala voda do náhonu, který poháněl mlýnské kolo. Budova mlýna se nacházela pod hrází až do sedmdesátých let 20. století. Návštěvníci města rybník většinou objeví až při několikáté návštěvě, zůstává stranou městského ruchu a jeho okolí si drží téměř venkovský ráz. Teprve v posledních letech začalo být na hrázi rušněji kvůli nové cyklostezce. V letech 2015–2016 místo získalo na přitažlivosti díky odbahnění a rekonstrukci hráze a následným úpravám kolem rybníka. Místní si sem chodí vychutnávat pohled na panorama Říčan s hradem, školou, kostelem a domy na severní straně Masarykova náměstí... a jejich odraz na vodní hladině.

Kachní káchání a žabí zpěv

Kvalita vody v Mlýnském rybníku trpí tím, že do něj přitéká voda z výše položených rybníků a přináší sem kromě bahna s hnojivy splavenými z polí také další živiny z odpadních vod. Čistírny odpadních vod v Tehově a ve Světicích nedokážou z vody odstranit všechn přebytečný dusík a fosfor a další se do vody dostávají po cestě, pravděpodobně z netěsnících jímek u chat. Výsledkem bývá v teplých letních dnech nevábně páchnoucí, sinicemi zarostlá voda.

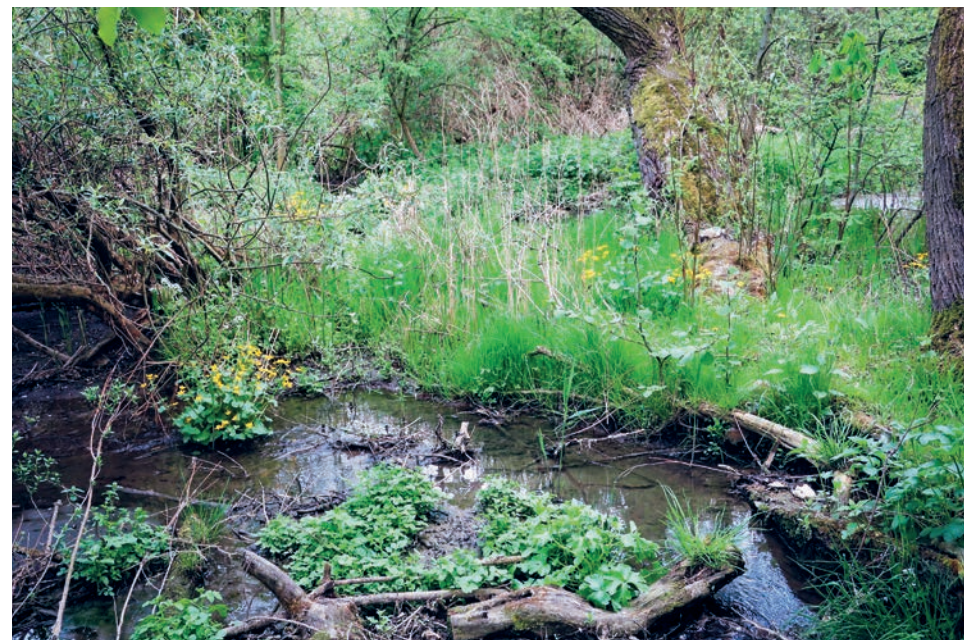
Poté co v červnu 2013 narušila hráz povodeň, musel být rybník vypuštěn a celou sezonu ponechán bez vody. Ze dna rybníka tehdy vyrostla neuvěřitelná džungle mokřadních rostlin a výhonků vrb. V mělké vodě tam lovilily volavky i ledňáčci, které můžete na rybníku zahlédnout také dnes.

Kachnička mandarínská
Foto: Jakub Hejna

Husa landéská

V podmáčené džungli pod dětským hřištěm na jaře rozkvétají blatouchy a řeřišnice

Rybník ožívují po celý rok hejna kachen, včetně kříženců kachny divoké a domácí a pravidelně také kachnička mandarínská. Návštěvníky možná překvapí neohrožené husy, které vypadají úplně jako husy divoké. Jedná se však o husy landéské od chovatelky z domu pod zříceninou hradu. Podnikají výpravy do okolních ulic a někdy také blokují cyklostezku. Rybník je oblíbeným rybářským revírem, kde se obvykle loví kapři.

Břeh pod dětským hřištěm je zarostlý letitými vrbami a tvoří podmáčenou džungli. V zátocině tu dnes bydlí nutrie říční, nepůvodní druh z Jižní Ameriky, který zcela likviduje pobřežní vegetaci a podkopává břehy. Břehy Mlejňáku vysypané kamenivem by si nějaké rostliny zasloužily, tu a tam tu už prorůstají ostrice nebo kosatec žlutý. Vážky i další živočichové by jistě využili pro úkryt a odpočinek hustší porost. Na jaře se tu ozývají skokani.

Hřiště pod hradem vzniklo ve druhé polovině 20. století po zasypaní kraje rybníka stavební sutí a zeminou. O to se postaral zedník z nedalekého domku. Travnaté hřiště nejprve jen s fotbalovými brankami založil a léta udržoval Miroslav Šobr z někdejšího statku na rohu ulic Podhrázská a Kolovratská. Dnes už si tento kout města bez oblíbené herní plochy nedovedeme představit. Na začátku 20. století byla kousek od cesty na Kolovraty travnatá plocha a vstup do vody.

Na samém kraji ulice Podhrázská stojí dům, dříve statek rodiny Šobrov. Za první republiky jim patřilo největší povoznictví v této části Říčan

Pohled od kraje Mlýnského rybníka ke Kolovratské silnici na začátku 20. století

Procházka údolím

Od Mlejňáku se můžete vydat směrem na Kolovraty po dřevěných můstcích vybudovaných kvůli cyklostezce. Díky těmto citlivě postaveným chodníkům mohlo být tzv. Pohodové údolí zachováno ve své přírodní podobě s pokroucenými vrby a mokřadem. Na jaře tu rozkvétají orseje, později blatouchy, řeřišnice a devětsil, na srázu nad potokem také čemeřice rozšířené ze zahrad. Okolí rybníka je domovem pro celou řadu ptáků. U vody hledají potravu konipasové bílí, ve starých stromech hnízdí brhlíci nebo špačci.

Díky dřevěným můstkům se dnes projdete i projedete na kole ještě nedávno špatně přístupným údolím

Historie rybníka a mlýna

Mlýnský rybník je jediný z říčanských rybníků, který nikdy nezanikl. Společně s Lázeňským byl patrně zbudován souběžně se založením říčanského hradu a městečka na konci 13. století. Tyto vodní plochy měly i obrannou funkci, zne-možňovaly útočníkovi napadnout Říčany ze severu a z jihu. Do jisté míry tak nahrazovaly chybějící opevnění, protože Říčany jsou v historických pramenech zmiňovány jako „městečko nehrazené“.

Mlýn býval obecní a po třicetileté válce panský. Patřily k němu polnosti a v minulosti dokonce tři rybníky (kromě Mlýnského také Lázeňský a Bezděkov, který se nacházel do 19. století v dnešní lokalitě na Fialce pod nádražím). Stavení pod hrází rybníka i s náhonem je zakresleno už na plánu Řičan z roku 1715 včetně toho, že rybník má mlýn v názvu. Na konci 19. století byl mlýn majetkem Spolkové rolnické továrny na cukr v Uhříněvsi, proto se s výškou hladiny rybníka manipulovalo podle potřeby uhříněveského cukrovaru. V roce 1898 si ho pronajala rodina Menclova. Začalo se mu pak říkat Menclův mlýn.

Mlýnský rybník na začátku
20. století

*„Já vím, jaký tady byl konec války,
jak to probíhalo. Maximálně tam byly
zahozené nějaký zbraně a patrony, ale ty
už tam dávno nejsou, protože můj brácha
s Pepíkem Šaškovým, kdykoli se lovil
rybník, tak je vylovili. Když jsem byla
malá, tak jsme toho měli plnou půdu,
protože ti blbí kluci to lovili, sesypávali
ten střelný prach a chodili to odpalovat
na Fabián.“*

(Květuše Nezbedová * 1946)

Odbahnění Mlýnského rybníka
po povodních v roce 2013
Foto: Tomáš Lénárd

Povodně v červnu 2013

Rybník je poslední nádrž před Prahou a v nejhorších povodňových dnech roku 2013 opakovaně hrozilo, že se hráz Mlýnského rybníka nekontrolovaně protrhne a voda zaplaví **Kolovraty, Uhříněves a pražskou Libeň**. Do hráze proto musela být vybagrována díra a vodu pak vodohospodáři pomalu upouštěli. Po povodních byl rybník odbahněn a hráz obnovena za částku 36 milionů Kč. Na práce tehdy přispěl i Magistrát hlavního města Prahy, většinu pokryly dotace. Povodně z roku 2013 byly impulsem k dalšímu plánování opatření na zadržování vody v krajině, jakými jsou suché poldry nebo **obnova remízků** v polích.

Odbahňování Mlejňáku bylo spojeno s velkými obavami, protože si nikdo nebyl jistý, co všechno rybník skrývá. Bahno mohlo obsahovat zbytky topných olejů a jiného znečištění z předchozích havárií.

Někteří pamětníci konce druhé světové války (tehdy kluci školou povinní) navíc vzpomínají, že do kalné vody rybníka zahazovali během revoluce v květnu 1945 zbraně a munici němečtí vojáci ubytovaní ve škole na náměstí. A později i obyvatelé městečka, kteří se po válce zbavovali pušek a dalších nabytých zbraní. Do vody tenkrát odtékala kanalizace, voda byla tmavá a vše, co se sneslo ke dnu, milosrdně přikryla. Jenomže hladina čas od času zprůhledněla a hoši pak u břehu nacházeli poklady. Zbraně patrně odhalily v poválečných letech i podzimní výlovy. Při bagrování během odbahnění rybníka byl přítomný pyrotechnik, ale žádná nebezpečná munice se už tehdy nenašla.

Mlýn od dvacátých do čtyřicátých let 20. století

Od roku 1927 měli mlýn, stále ve vlastnictví uhřetovského cukrovaru, v nájmu Jaromír a Marie Menclovi. Malý mlýn v té době nemohl v množství semletého obilí konkurovat Automatickým mlýnům Karla Bartoše (podniku pod říčanským nádražím, který vznikl koncem 19. století). Podle svědectví pamětníků ovšem Menclovi udržovali přízeň zákazníků laskavým a vstřícným přístupem. Vodní pohon tu nahradili plynovým motorem a pak i vlastní elektřinou z motoru. Vodní kolo motor startovalo. Mlýn tak mohl pracovat takřka nepřetržitě.

Řičany zažily velkou povodeň i v červenci 1927. Místní obyvatel František Lukeš si do památníku zaznamenal: „Nejhůře bylo ovšem na tržišti u potoka, u rybníka a v Menclově mlýně. Voda porušila nad mlýnem hráz rybníka, přes hráz tekla přímo do dvora ve mlýně, takže dvůr se zdál být velkou vodní nádrží. Vnikla do stodoly a do chlévů, odkud byl dobytek jen tak tak vyveden. A to voda tam dosahovala lidem až po pas.“

„Za války do mlýna přicházeli lidi, kteří žádali o pomoc, chtěli aspoň trochu mouky. . . aspoň po dvou kilech jim maminka pomáhala. Myslím, že většina Řičaňáků maminku měla ráda.“

(Jaromíra Škardová * 1930)

Život ve mlýně

Marie Menclová se ujala řízení mlýna poté, co její muž vážně onemocněl. Původně byla úřednice. V roce 1938 složila mlynářské zkoušky a stala se uznávanou paní mlynářkou. Věnovala se úspěšně i hospodářství na pronajatých pozemcích. Chovala hovězí dobytek, ušlechtilé plemeno prasat a měla velkou drůbežárnu. Přes nepřízeň doby tu vládla příjemná atmosféra a bývalo veselo, také díky stárkovi a mládkům. Jeden z nich si při legráckách prý troufl i na parodie výstupů nacistického vůdce Adolfa Hitlera, ač neuměl německy.

Do mlýna ovšem za války chodily kontroly, jestli se tu nemele víc obilí, než bylo povoleno. Mlynářka byla kvůli udání vyslýchána na gestapu v Petschkově paláci. Vše přečkala, ale stres se podepsal na jejím zdraví. Po dřívější těžké operaci měla nemocné srdce. Zemřela náhle v roce 1949, její dvě děti ještě nebyly dospělé.

Fotografie Marie Menclové (1904–1949) v trnavském kroji vznikla ve válečných letech v okolí mlýna. V pozadí je vidět čtvrt' zvaná Bělíště

Hned po únoru 1948 se ve mlýně vcelku nic nezměnilo. Mlýn přestal pracovat až po smrti Marie Menclové, v prosinci 1949. Pomocníci v hospodářství jim komunisté vzali a na malém počtu lidí ležel velký objem práce. Když se v roce 1950 začala tvořit Jednotná zemědělská družstva, byla to pro potomky paní Menclové v jejich situaci spíš záchrana. Na místě mlýna byly po vystěhování družstva zřízeny garáže pro krajskou údržbu silnic. Od roku 2015 se vedou jednání o jejich přesunu mimo město, místo by tak mohlo sloužit jako další plocha pro relaxaci.

Na zahradě u mlýna, kde Marie Menclová nechala postavit moderní chlévy pro prasata, natáčel režisér Josef Mach záběry pro budo-
vatelskou komedii Vzbouření na vsi (1949).

Mlýn v zimě 1931

Lodičky na Mlýnském rybníku

Lodičky a brusle

Rozsáhlá vodní plocha ovšem vybízí k projížďce na lodičkách – a tuto možnost využívali i lidé za první republiky. Jedna ze zahrad, po které můžete seběhnout k rybníku, patřila věhlasnému hostinci na náměstí. Směrem do zahrady se nacházel taneční sál s výhledem na rybník a návštěvníci si mohli vypůjčit také loďku.

Mlejňák také odjakživa fungoval v zimě jako hlavní ledová plocha pro hejna bruslicích nebo klouzajících se dětí a pro hokejisty.

„Na Mlýnském rybníku jsme si někdy půjčovali loďku. Byla ale dřevá, museli jsme s sebou mít hrnec a vylévat z ní vodu.“

(Libuše Skalová *1915)

„Řezník a hostinský pan Kouzvička z náměstí zde nechával vysekávat bloky ledu do svého sklepa, který sloužil jako lednice. Ten mu vydržel až do příchodu zimy. Několikrát jsem se kvůli tomu i probořil – do rána sice hladina zamrzla, ale jen slabě, my kluci jsme přes to místo přešli a hup, byli jsme po krk ve vodě. Ale v té době už jsme dosáhli na dno, tolik tam bylo usazenin.“

(Dalibor Hofta * 1924)

Na Mlejňáku, tam se kraje panečku hokej! Když pořádně mrzne, dojdu na bruslích po potoku až na rybník.

Tip pro vás

Sejděte od dětského hřiště dolů mezi staré vrby a meandrující stružky. Ujistěte se, že na bahno a džungli máte vhodnou obuv. Vyzkoušejte, kde voda proudí pomalu a kde nejrychleji. Které místo by bylo vhodné pro umístění malého mlýnku a proč?

Mlýnek si můžete sami vyrobit podle návodu na webu Muzea Říčany.

Inspiraci od šikovných tatínků a dětí najdete na potoku za rybníkem kolem dřevěné lávky i dál směrem na Kolovraty.

Fotografie z výukového programu Muzea Říčany Pod našimi okny

Pokud není uvedeno jinak, doprovodné snímky pocházejí z archivu Muzea Říčany.